

TÁRSULATI ÜGYEK.

Fegyzőkönyvi kivonatok a társulat üléseiről.

XXII. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S .

1875. április 14-ikén.

Elnök: S a y M ó r .

A titkár jelenti, hogy a könyvkiadó vállalat 2-ik ciklusára (46-od napra) 950 aláírás érkezett be. Harmadéve, az első ciklus megindításakor ugyanennyi idő alatt 755 aláíró érkezett be. — Örvendetes tudomásul szolgál.

Ezzel kapcsolatban indítványba teszi az első titkár, hogy miután a könyvkiadó vállalatnak 1872/74-ik évi első ciklusa tényleg be van fejezve, s a bevételek már túl is haladták valamivel a kiadásokat: határozná el a választmány, hogy az ezután netalán még befolyó hátralékok és az eladandó teljes példányok ára, mint egy külön társulati alap, a könyvkiadó vállalat pénzeitől elkülönítve kezeltesse — s a lefolyt 3 évi számadások tekintessenek berekesztetteknek. — Ez indítványt a választmány elfogadja és határozattal emeli, Dapsy László azon óhajlásába is bele nyugodván, hogy az így összegyülemelő összeg azon esetben, ha a kkváll. későbbi időben oly viszonyok közé találna jutni, hogy az aláírók befizetése nem fedeznék a kiadásokat, kisegitő tartalékul a kkváll. támogatására fordíthatassék.

Felmerülvén az a kérdés, ha vajjon nem lenne-e célszerű a kkváll. I. ciklusában megjelent művek árát leszállítani, — a választmány elhatározza, hogy a gyűjtemény árát, ezidő szerint legalább, még nem fogja leszállítani.

H e r m a n O t t o benyújtja „Magyarország és Erdély pókfaunája“ leírásának második vagyis speciális részét XIV. külön táblával. E rész magában foglalja a rendszer bevezetését és kifejtését s némely szükséges előzményeken kívül a voltaképeni leíró részt, melyet a magyar fajok földrajzi elterjedésének átnézete s a nevezetesebb lelhelyek jegyzéke követ. A műhöz két függelék is van csatolva, melyek elseje reductióját adja mindazon pókfajoknak, a melyeket más írók magyar fajokul már leírtak; a második függelék pedig synopsisát adja az opilionidáknak egy táblával illusztrálva. — Tudomásul vétetik s a műnek e második része megbírálás végett F r i v a l d s z k y és K a r l választmányi tagoknak adatik ki.

Ezzel kapcsolatban előterjeszti a titkár Herman Ottó indítványát, melyben

az indítványozó azt ajánlja, hogy a mai szakulésan bemutatott összes anyag, mely jelenleg ak. m. Term. tud. Társ. tulajdonát képezi, adatnék át a m. nemz. Muzeumnak egy már régebben tervezett, de eddig meg nem kezdett *tiszlán magyarországi természetrajzi osztály megalapítására*. — Az indokolással is ellátott indítvány hosszabb eszme-csere után elfogadott. De minthogy a gyűjteménynek a földrajzi elterjedésre vonatkozó csoportjában számos fölös példány van, a választmány ezeket nem adja át a Muzeumnak, hanem külön választva a nélkülök is teljes gyűjteményből, magának tartja fenn ez elhatározás jogát, hogy a gyűjtemény eme részét, több csoportva osztva, némely nevezetesebb hazai tanintézetek gyűjteményének átengedje. (Bővebben lásd a Term. tud. Közölny 69-ik füzetében 203—205-ik l.)

A vegytani bizottság részéről előterjeszti a titkár, hogy Kossutány Tamás úr legközelebb Budapecsten járt és kijelentette a bizottság előtt, hogy ámbár a társulat részéről csak 50 jelesebb magyar dohányfaj chemiai elemzésével bízott meg, gyűjtése következtében — melyeket részint a helyszínén, részint és legnagyobb részt a dohánybe-váltó hivatalok útján eszközölt — jelenleg annyi anyagnak van birtokában, hogy 150 magyar dohányfajt képes lenne mindenesetre elemezni, sőt a munka már is a kellő folyamatban van. A vegytani bizottság tanácskozás tárgyává tette az ügyet és tekintetbe véve azt, hogy jelenleg ily gazdag anyag áll a vizsgáló rendelkezésére, azt ajánlaná, hogy a társulat e kedvező alkalmat használná fel e tudományos és gazdasági tekintetben egyaránt fontos ügy előbbrevitelére. Ez okból a vegytani bizottság a következő indítványt terjeszti a választmány elé:

1. Kossutány Tamás úr megbízatása 50 jelesebb magyar dohányfaj chemiai elemzésére vonatkozólag oda módosíttassék, hogy K. úr e helyett a már birtokában levő 150 magyar dohányfajt:

a) azon alkatrészekre nézve, melyek idővel változást szenvednek (u. m. nikotin, ammoniak, salétromsav stb.) elemezze továbbá —

b) a hamu mennyiségét csak összeségben határozza meg.

2. Kossutány úr kötelezze magát, hogy e 150 elemzést, a hozzá tartozó szöveggel együtt a term. tud. társ. tulajdonába bocsátja.

3. Kossutány úr nyilatkoztassa ki készségét, hogy a fennmaradó hamuanalysisekre — ha a társulattól további megbízásban részesül — szívesen vállalkozik, — vagy ha ez bármi oknál fogva be nem következhetnék, a hamvakat, kellőleg megjelölve és sortírozva, a társulat tulajdonába bocsátja.

4. A társulat igen szívesen fogja venni, ha Kossutány úr az említett 150 faj dohányból egy-egy vagy két-két levelet szintén beszolgáltató társulat rendelkezése alá. — Ezen indítványt a választmány rövid eszmecsere után egyhangúlag elfogadja s a szükséges intézkedések megtételét elrendeli.

H i r s c h l e r I g n á c z azt a kérdést veti fel, nem lehetne-e ez alkalommal a vizsgálatokat egyszersmind a gyártott dohány s különösen némely szívarnemek minőségének és alkotrészeinek kipuhatólására is kiterjeszteni? Erre különösen orvosi és egészségügyi szempontból óhajtana a figyelmet felhívni. — A vegyt. bizottság jelenlevő tagjai nem tartják e vizsgálatokat a jelen alkalommal kivihetőnek, minthogy már maga a vizsgálandó anyag is külön lenne beszerzendő. A választmány a felszólalást tudomásul veszi és egy későbbi alkalomra tartja fel elhatározását, hogy e kérdést külön megbízatás tárgyává tegye.

Or m ó s Z s i g m o n d, Temesvármegye főispánja, értesíti a term. tud. társulatot, hogy múlt márcz. 31-én, délután Zsadány községben meteorokövek hullottak s a birtokába jutottakból két — dió nagyságú — darabot leveléhez mellékelve küld a társulatnak. Or m ó s Z s i g m o n d főispán úrnak kitűnő figyelméért és szíveségeért a választmány jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz és tekintetbe véve az esemény kiváló fontosságát, K r e n n e r J ó z s e f vál. tagot és P e t r o v i t s G y u l a másodtitkárt bizza meg, hogy a hely színére ránduljanak, ott a tényállást felvegyék s a netalán még feltalálható darabokat összegyűjtsek.

— Az Ormós úrhoz küldendő levél a titkár fogalmazásában elfogadtatik. — A küldöttek költségei az országos segélyből fognak fedeztetni.

H ö g y e s E n d r e legközelebb a kolozsvári egyetem tanárává nevezetett ki s a választmányi tagságról való lemondását bejelentette. — Tudomásul vétetik és Högyes úr helyébe — mint a közgyűlési választások alkalmával a megválasztottak után legtöbb szavazatot nyert jelölt — P l ó s z P á l egyetemi tanár úr lesz meghívandó.

B ó l y a G e r g e l y budapesti tanfelügyelő, mint a budapesti tanítói testület elnöke a testület könyvtára számára a társulat kiadványait kéri. — A még készületben levő régebbi és újabb kiadványok megfognak küldetni.

Szeged város közönsége nevében P á l f y F e r e n c z polgármester a szeged városában legközelebb felállított *közkönyvtár* számára a társulat kiadványait kéri. — A választmány örömmel veszi tudomásul, hogy Szeged városában a közműveltség terjesztésére *közkönyvtárt* alapítottak; de másrésztől tekintetbe véve azt, hogy társulatunk a tagjai által fizetett egy pár forintnyi tagdíjak összegéből tartja fenn magát, s egyáltalában nem éri magát hivatva, hogy oly tekintélyes városnak, mint Szeged, adományt tegyen — a kiadványokat csak azon esetben lenne hajlandó megküldeni, ha Szeged városa a vidéki örökítő tagok számára megállapított 60 frt. alapítványt befizetné.

A fumei m. kir. tengerészeti Hatóság alapítványul 100 frtot küldött be. — Alapítványosnak tekintetik és a „Term. tud. Közl.” eddig megjelent kötetiben fog részesülni.

A múlt vál. ülés óta a társ. tagjai közül négyen hűnytak el: Dr. M á d y P á l, orvos Kecskeméten; Sz o m o r K á r o l y, tanár Nagy-Kanizsán; V i n c z e V i c t o r i n, ig. tanár Pápán és W e i s z P é t e r számtiszt Budapesten. — Szomorú tudomásul szolgál.

A múlt v. ülés óta új tagokul ajánlattak 100-an. Névsoruk felolvastatik és mindannyian egyhangúlag megválasztattak. (Névsoruk a 70-ik füzet borítékán közöltetett.)

XXIII. RENDKIVÜLI SZAKÜLÉS.

A m. tud. Akadémia heti üléstermében. 1875 április 21-ikén.

Elnök: B a l o g h K á l m á n.

K r e n n e r J ó z s e f jelentést tesz „a zsadányi meteorokökhullásról”, melynek körülményes felvételére a netalán

még fellelhető darabok összegyűjtésére az apr. 14-ikén tartott választmányi ülés által Petrovits Gyula társaságában kül-

detett ki. (Előterjesztése a májusi [69-ik] füzetben jelent meg.)

Az első titkár szükségesnek vélné, ha némely, a meteoritekben az újabb időkben felfedezett alkotórészek megállapítása végett a vizsgálatok hova hamarabb megtétetnének, a mi a szakülés véleményével is találkozván, a zsadányi meteorit kémiai megvizsgálásával *W a r t h a V i n c z e* műegyetemi tanár, ásványtani megvizsgálásával pedig *K r e n n e r J ó z s e f* bizatik meg, a kik azonnal nyilatkoznak is, hogy a megbízatást örömmel elfogadják.

XIII. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

Az egyetem vegytani intézetében. 1875 május 8-ikán szombaton, d. u. 6 órakor.

D r. C s á s z á r K á r o l y: „*Csillagászati felfedezések a távcső feltalálása körében*“ című rövidebb előadást tartott; — *H o r v á t h M i k l ó s* pedig „*a légáramlásokról*“ tartott, mutatványokkal egybekapcsolt népszerű előadást.

XXIV. SZAKÜLÉS.

A m. tud. Akademia heti üléstermében. 1875 május 19-ikén.

Elnök: *G ö n c z y P á l*.

K r i e s c h J á n o s: „*A gerinczek típusának fejlődéséről*“ tartott felolvasást.

D u x A d o l f: „*A szervező elv a fajtípusok alakulásában*“ című természetbölcészeti értekezését olvasta fel.

XXV. VÁLASZTMÁNYI ÜLÉS

1875. május 19-ikén.

Elnök: *B a l o g h K á l m á n*.

A nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium értesíti a társulatot, hogy az 1870, 1871, 1872 és 1873-ik évekre a törvényhozás által engedélyezett államsegélyről felterjesztett számadások megvizsgáltattak és helyeseknek találtak. — Tudomásul vétetik.

A nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium két intézvényben felhívja a társulatot, hogy a szegedvárosi közkönyvtárat kiadványainak megküldése által támogatná. — A választmány hosszabb eszmecsere után is abban állapodik meg egyhangúlag, hogy az ezen ügyben már a múlt választm. ülésen hozott határozatától nem fog eltérni s erről indokolt felterjesztésben értesíteni fogja a nm. vallás- és közokt. ügyi miniszteriumot; a mely alkalommal egyúttal kifejezést kíván adni azon ohajtásának, hogy jövődöre a társulat támogatásáért folyamodó törvényhatóságokat a nm. miniszterium magához a társulathoz kegyeskedjék utasítani. — Mínthogy azonban társulatunk különösen a nm. v. és közokt. miniszterium sok ízben tanúsított pártfogásáért és támogatásáért nagy köszönettel és hálával tartozik, elhatározza a választmány, hogy a készletben levő kiadványokból egy-egy példányt a nm. v. és közokt. miniszterium rendelkezésére bocsát, hogy azt, mint saját elhatározásából folyó adományt, ha jónak véli Szeged városa könyvtárának vagy más hasonló célra ajándékozza.

P u l s z k y F e r e n c z ú r, a m. nemz. muzeum igazgatója jelenti, hogy a magyar nemzeti muzeum a társulat ajánlatát, az örökadománykép felajánlott pókgyűjteményt, a feltételekkel együtt köszönettel elfogadja; „a magyarországi pókgyűjteményt kellően ki fogja állítani, gondozni s a magyarországi természetrajzi osztály megalapítására felhasználni; a külön kezelést úgy értelmezvén, hogy ez ki nem zárja a gyűjteménynek esetleg később felfedezendő példányok által való kiegészítését.“ — A titkár jelenti egyszerűsind, hogy a gyűjtemény a részletes lajstrom kíséretében a m. n. muzeumba már át is szállított. — Helyeslőleg tudomásul vétetik.

H e r m a n O t t o a gyűjtemény feles példányából tíz kisebb gyűjteményt állított össze, melyek hova fordítására nézve a választmány lesz határozandó. — Az állattani bizottság megbizatik, hogy a gyűjteményt osztaná fel a magyarországi tanintézetek között.

A kecskeméti vidéki természettudományi társulat beküldi közlés végett *P a r r a g h G e d e o n* értekezését „*a villanyosság kísüléséről*.“ Véleményadás végett *S c h u l l e r A l a j o s* adatik ki, s áttétetik a szerkesztő bizottsághoz.

K o s s u t á n y T a m á s jelenti, hogy a megbízatására nézve a múlt vál. ülésen elhatározott módosítást elfogadja; csak azt jegyzi meg, hogy a 150 faj do-

hányból *teljes* levélgyűjteménnyel már nem szolgálhat. — Tudomásul van.

M o l n á r I s t v á n jelentést tesz a társulat megbizásából vállalt munkálatának állásáról. — Véleményadás végett áttétetik a vegytani bizottsághoz.

Előterjesztetik M a r g ó és K r i e s c h vál. tagok bírálata Herman Otto munkájáról.

D r. H o r v á t h G é z a beküldi a társulat megbizásából készített munkájának a magyarországi ligaeidák magánrajzának első harmadrészét. — Addig is míg a többi részek beérkeznek, bírálatra F r i v a l d s z k y és K r i e s c h v. tagoknak adatik ki.

A zsadányi meteorkő hullásról már a múlt április 21-ikén tartott rendkívüli szakülésen tétetett jelentés, mely a májusi füzetben meg is jelent; ugyanakkor a zsadányi meteorkő chemiai megvizsgálásával W a r t h a V i n c z e, ásványtani megvizsgálásával pedig — K r e n n e r J ó z s e f bizatott meg, a mi ezennel a választm. jóváhagyása elé terjesztetik. (Meggemlíti a titkár mellesleg, hogy azóta egy 9 latos darab megtalálása is jelentetett.) Jóváhagyólag vétetik tudomásul.

A titkár bemutatja az 1873-ik évi bécsi vilákiállítás érmét és oklevelét, mely a társulatnak legközelebb adatott ki, az általános kiosztáson. — Tudomásul van.

A titkár jelenti, hogy a *könyvkiadó vállalat* ezideig 1164 aláírás érkezett be; ezek között 700 régi aláíró, 464 új aláíró. — 1875-ik évi könyvilletményekül a kk. bizottság a következő műveket ajánlja kiadásra:

1. J o h n s o n : „*How crops Grow.*“ („Hogy nő a vetés?“) Fordítója: D u k a M a r c z e l.

2. P r o c t o r : „*Other Worlds than Ours*“ („Más világok mint a mienk.“) Fordítója Dr. Császár Károly, revisora Szily Kálmán.

A bizottság ajánlja továbbá, hogy az igen is elemi és vázlatos Oliver-féle „elemi növénytan“ helyett vételessék fel Lubbock: „Pre-historic times“ című kitünő műve.

S m i t h és P e t t e n k o f e r kijelölt műveinek revisorául a bizottság Dr. F o d o r J ó z s e f egyetemi tanár urat kérte fel, a ki azóta ki is jelentette, hogy a megbízatást szívesen elfogadja. — A bizotts. ajánlatai tudomásul vétetnek és elfogadattanak.

T s c h e r m a k G u s z t á v, a bécsi

cs. kir. udv. ásványtani gyűjtemény igazgatója levél útján kér egy kis darabot a zsadányi meteorkőből az igazgatása alatt álló intézet számára.

Egy kis darab mindenesetre fog küldetni, mihelyest a társulat meggyőződik, hogy az általa megindított tudományos vizsgálatokra elegendő anyaga van rendelkezésre.

A könyvkiadó vállalat első ciklusának bevételi többletéből, a múlt ülés határozata értelmében, 610 frt. már tőkésítettett, s 800 frt. névleges értékű szőlőváltási kötvényekbe van fektetve. — Örvendetes tudomásul van.

Ugyancsak az első ciklus kiadványai-ból van még 272 teljes példány; az egyes kötetekből pedig (kivéve az 1. és 2-ik kötetet) ezen felül még néhány feles példány. — E feles példányokra nézve elhatározza a választmány, hogy tanárok ajánlatára vagy közvetítésével tanulóknak egyenként is eladhatók.

A titkár jelenti, hogy a pénztárkezelés ügyében kiküldött bizottság megkezdte működését. — Tudomásul van.

A pénztárnok jelentése április hónapról — tudomásul vétetik.

H e l l e r Á g o s t könyvtárnok választmányi engedelmet kér rá, hogy a könyvtár alaki rendezésének sikeres keresztülvitele végett július 1-től szeptember végéig a könyvtár bezáráthassék. — Megadattott.

D é c h y M ó r min. biztos megküldi a párisi geographiai congressus programját és meghívóját. — Tudomásul vétetik.

Az országos közélettanodai tanáregylet a társulat könyvkiadványait kéri; hasonlóképen a sárospataki „Erdélyi önképzőkör.“ — A könyvkiadó vállalat kiadványaiból nem adatnak ki ingyempéldányok.

Jelenti a titkár, hogy közelebb R a i s z G e d e o n társ. tag elhunytá jelentetett be Nagy-Mihályról. — Szomorú tudomásul szolgál.

G y ö m ö r e y V i n c z e, járásbíró Sümeghről örökítő tagsági alapítvány fejében 100 frtos szőlőváltási kötvényt küldött be. — Egyhangúlag megválasztott.

Új tagokul ajánlatnak 90-en. Egyhangúlag megválasztattak. (Névsoruk a jelen füzet borítékán közöltetik.)

XXVI. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S.

1875 június 16-ikán.

Elnök: Balogh Kálmán.

Petrovits Gyula másodtitkár, mint az ásvány- és földtani s állattani bizottság jegyzője az 1875-ik évre hirdetett nyílt pályázatokról a következőkben tesz jelentést és előterjeszti egyszersmind a megbízások kiadására a bizottságok ajánlatait:

Legutóbbi közgyűlésünk a következő két rendbeli nyílt pályázat kihirdetését rendelte el:

I.

A kir. m. Természettudományi Társulat a jelen 1875-ik évben kétezer (2000) forintot oly tudományos munkálatok előmozdítására kíván fordítani, melyek az ország ásvány- és földtani viszonyainak kutatását vagy megismertetését, vagy egyes magyarországi ásványoknak vagy kőzeteknek, a tudomány jelen állásának megfelelő megvizsgálását és leírását, vagy e kijelölt czélt előmozdító szakmunkák irását tűzik ki czéljokul.

II.

Ugyancsak a jelen 1875-ik évben a *Semsey-díjat*: egyezer (1000) forintot — az alapító kívánsága szerint — oly tudományos munkálatok díjazására kívánja fordítani, melyek az ország állatvilágának kutatását vagy faunistikai és rendszertani szempontból való ismertetését, vagy pedig egyes állatok és állatcsoportok boncz- és élettani viszonyainak a tudomány jelen állásának megfelelő vizsgálatát tűzik ki czéljokul, és a melyek hézagpótlók legyenek a hazai tudományos irodalomban.

* * *

AZ ÁSV. ÉS FÖLDTANI BIZOTTSÁG JELENTÉSE az 1875-ik évi nyílt pályázatról.

Az ásvány- és földtani nyílt pályázatra 1875 május 31-ikéig, mint az ajánlatok és tervezetek beküldése határidejéig három ajánlat érkezett be, ú. m.

I. Ajánlkozás „Magyarország és Erdély vasércz fekhelyeinek megvizsgálására és leírására.

II. Ajánlkozás „Magyarország ásványai“ cím alatt a magyar koronához tartozó országok összes ásványainak, monographiai leírására.

III. Ajánlkozás a *piricskei syenit töms megvizsgálására és leírására.*

E tervezeteket az ásvány- és földtani szakbizottság június 4-ikén tartott ülésében vette részletes tárgyalás alá.

Bizottsági elnök: Dr. Szabó József; bizotts. tagok: Hantken Miksa, Dr. Hofmann Károly és a jegyző.

A pályázók sorrendben következőleg adják elő czélba vett munkálataik tervezetét:

Az I. számú ajánlat tevője „Magyarország és Erdély vasérczfekehelyeit“ teljesen önálló munkában kívánja tárgyalni, melyhez a már meglevő irodalmi forrásokat felhasználva, eddig szerzett tapasztalatait még újabb kutatásokkal kívánja bővíteni. Műve három nagyobb részből és egy függelékből állana, s a szükséges mellékletekkel, úgy mint rajzokkal és térképekkel is el lenne látva.

Első része magában foglalná Magyarország és Erdély azon hegységeinek és hegyláncolatainak földtani vázlatát és megismertetését, a melyekben érczfekehelyek általában előfordulnak, kiváló tekintettel a vaskőfekehelyekre. Ez a rész ismét két szakaszra oszlanék.

a) Északkeleti Magyarország hegycsoportjai, ide számítva Árva, Liptó, Zólyom, Nógrád, Gömör, Szepes, Torna, Borsod, Sáros, Zemplén, Ung, Beregh, Ugocsa, Szathmár, Marmaros és Doboka megyét és kövárvidékét.

b) Délkeleti Magyarország hegyláncolatai és ágai, Arad, Bihar, Zaránd, Torda, Hunyad, Szörény és Krassó megyében s Udvarhelyszék- és Háromszékben.

Második része a következő három szakaszt foglalná magában:

a) A vasérczfekehelyeknek jellemezése, mint telérek, teleptelérek, telepek és tömzsök.

b) A kitöltéseknek vizsgálata minőségökre nézve és azon jelvények előadása, melyek a spád-, barna-, vörös-, agyag-, csillám- és mágnesvaskő ércz előfordulásához kötvék.

c) Esetleges (mellesleges) alkatrészek a fekhelyekben, behintett részek és behintések.

Harmadik része az egyes vasérczfekehelyeknek részletes leírását és megismertetését adná:

a) Magyarország északkeleti részében,

b) „ „ délkeleti részében,

c) Erdélyben.

E rész egyszersmind, a hol csak lehet, pontos vegybontási táblázatokat is közölné a leírt vaskővekről.

Függeléké röviden vázolná azon iparágakat, melyek eme vasérczek előfordulására vannak alapítva, és végül rövid átnézetét adná azon újabb kutatásoknak, melyek az érintett vidékekben más érczekre nézve történtek vagy folyamatban vannak.

Mellékletei ezek lennének:

Az I. részhez: Földtani térkép, melyben a vasércfekhelyek észrevehetőleg jelezve vannak.

A II-ik részhez: Kisebb, a szöveg közé igtatott rajzok a fekhelyek szövegalkjának előtüntetésére.

A III. részhez: A főbb és nevezetesebb bányavidékek átnézeti térképei.

Az egész mű két év alatt készülne el. Az ajánlkozó igényt tart az egész 2000 frtra, melyből előlegül 1000 frtot kér utazási költségeire, a másik 1000 frtot pedig a mű elfogadásakor kívánja felvenni.

A II. számú ajánlat tevője „Magyarország ásványai” című munkát szándékozik írni, melyben a magyar koronához tartozó országok összes ásványait monographiailag fogná tárgyalni a bel- és külföldi gyűjteményekben és a hazai bányahelyeken teendő tanulmányok alapján, a bel- és külföldi irodalom felhasználásával. Különös gondot kíván fordítani a hazai lelhelyekre vonatkozó kényes kérdésekre és czéljául tűzi ki, hogy műve teljesen a tudomány mai színvonalán álljon és egyszerűen híven feltüntesse az ásványtani tudománynak jelenlegi álláspontját Magyarországon.

Magyarországból eddigelé körülbelül 250 ásványfaj ismeretes és ez a szám a tervbe vett munkában is állandó fogna maradni, mert míg egyrészt néhány faj kimarad a szcroztból, másrészt néhány ismét hozzá fog csatoltni. Ezen, k. b. 2000 lelhelyen előforduló ásványfajok monographiai feldolgozása képezne a munka zömét, megjegyezvén, hogy a felsorolásban Dana rendszerét fogná követni

Külön fejezetet kíván szentelni a pseudomorph-ásványoknak; s a mű befejezését az ásványoknak a lelhelyek szerint összeállított sorozata képezne.

A munka szükséges kiegészítését képeznék az ábrák, melyek legalább 1200-ra fognak rúgni, a kristályalakokat vízszintes és függélyes vetület szerint ábrázolván; s ezekhez járúna még k. b. 200 Neumann-féle gömbprojectio.

A munka két év alatt készülne el. Igényt tart mind a 2000 frtra.

Ez ajánlat indokolásában többek közt ezeket mondja a pályázó: „...Valamint egyrészt ismeretes tény, hogy Magyarország Európának legásványdúsabb országa, mert az ismert ásványfajoknak *egy harmadát* nevezheti sajátjának, úgy másrészt a szorosan vett szakembereken kívül a bányászok, iparosok vagy az efféle pályára készüők: egy nagyobb, az összes magyarországi ásványokat lelhelyeik szerint is tárgyzó szak-munkának hiányát igen is érzik.

„Míg az osztrák-magyar birodalom túlsó felében már minden országot, sőt országocská képes ilyenmő munkát felmutatni, mi a régi Zipser- és Jonas-féle munkákra* vagyunk utalva, a kiknek egyikök sem állott az azon korbeli tudománynak színvonalán; vagy pedig előttünk áll a tárgyalásra nézve ugyan modernebb, de az ásványokat csak fragmentarikus rövidséggel tárgyaló Zeparovich-féle: „Mineralogisches Lexicon für das Kaiserthum Oesterreich.“ (Bécs, 1859 és 1873) két kötetes ásvány-lexicon, a mely midőn zavaros forrásból merített, hibáktól és tévedésektől sem lehet ment; a mely utóbbiak magát a szerzőt kimentethik ugyan, de egyáltalában nem alkalmasok arra, hogy különösen a lelhelyekre nézve beállott zavart tisztazzák.

Erdélyre vonatkozólag 1855-ben Ackner M. J. sz.-erzsébeti plebános a „*Mineralogie Siebenbürgens, mit geognostischen Andeutungen*“ (Nagy-Szeben, 1855) című munkájában megkísérlette ugyan az Erdélyben előforduló ásványok összeállítását és leírását, de munkáját még a legelnézőbb bíráló is kétségtelenül igen gyengének fogja nyilvánítani. Úgy látszik, hogy a kétségkívül szorgalmas szerző előtt inkább egy „*részletes ásványtan, különös tekintettel az erdélyi lelhelyekre*“ eszméje lebegett, semmint a műve címében kifejezett feladat, mert a munkának két harmadrésze csakugyan oly ásványokkal foglalkozik, a melyek Erdélyben elő sem fordulnak.

„A szászok ebben is megelőztek bennünket, ép úgy, mint Erdély földtani térképének kiadásával.

„A nagy remények; melyek Dr. Schrauf bécsi egyetemi tanár nagy Atlaszának megjelenéséhez fűződtek; — legalább a magyarországi ásványokra nézve — nem teljesültek. Elég ha erre vonatkozólag az eddig közölt ásványok közül az anglesit, arragonit, azurit, baryt stb. kitünő magyar fajokra utalunk, hogy meggyőződheünk arról, hogy a legérdekesebb dolgok egészen érintetlenül maradtak...“

A III. számú ajánlat tevője vállal-kozik a *piricskei syenittömas* (Ditró mellett, Erdély északkeleti részében) megvizsgálására és leírására.

Ezen mind földtani, mind ásványtani

* C. A. Zipser, Versuch eines topographisch-mineralogischen Handbuches von Ungarn. Oedenburg, 1817. — J. Jonas, Ungarns Mineralreich, oritogeognostisch und topographisch dargestellt. Pest, 1820.

szempontból szerfelett érdekes hegytömegre vonatkozó ismereteink, dacára annak, hogy már több jeles tudós foglalkozott az ott előforduló szép és ritka kőzetek és ásványok megvizsgálásával, maig sem mondhatók még teljeseeknek.

Kiváló vizsgálat tárgyává tenné az ajánlkozó: a különböző kőzetváltozatoknak elterjedését és egymáshoz való viszonyát, a hegytömegnek tektonikai viszonyait s az érétközési viszonyokat a syenit és a szárhegyi mészkő között. Ajánlkozó a kutatásai közben gyűjtendő anyagot, a már eddig is rendelkezésre álló anyaggal együtt megfelelően feldolgozná és munkálátát — a kellő földtani térképpel, átmetszetekkel, tájrajzokkal, a kristályalakok és górcsövi csiszolatok rajzaival ellátva — két év múlva nyújtaná be a társulatnak.

Utazása költségeire 400 frt. előleget kívánna felvenni és a munka benyújtásakor a társulatnál szokásos tiszteletdíjra tart igényt.

A bizottság kívánatosnak tartaná, ha mind a három ajánlkozót meg lehetne bízni tervezetének keresztül vitelével, mert mind a három ajánlat oly természetű, hogy a társulat pártfogását teljesen megérdemli s tudományos tekintetben igen kedvező eredményekre nyújt reményt. De minthogy a pályázat korlátai a véleményező bizottság ohajtásának határt szabnak, a mennyiben a kitűzött összeg csak 2000 frt., míg a három ajánlkozó, igen méltányos határok között, mindössze 4400 frtra tart igényt, — s még ebben az összegben is a 2-ik ajánlkozó csak az utazásokra szükségelendő költségei foglaltatná, az elkészítendő munka írói tiszteletdíja pedig külön lenne fedezendő — e körülmény emlékezteti a bizottságot speciális feladatára, hogy az ajánlatokról és tervezetéről egyenként mondjon véleményt.

Ha egyrészt a tárgy fontosságát, másrészt a tervbe vett munka körének szélességét tekintetbe vesszük, első helyre kell tennünk a II-ik számú tervezetet, melynek szerzője Dr. Krenner József műegyetemi tanár s a magyar nemzeti muzeumon az ásvány- és földtani osztály óra. Ha e munka elkészülhet és ki fog adatni, kétségkívül igen nagy hűzapot fog kipótolni tudományos irodalmunkban s igen hasznos és szükséges kézi könyv lehet nemcsak a hazai szükségletekre, de mindazok kezében, a kik Magyarország ásványi kincsei iránt érdeklődnek. Kedvező körülménynek tekint a bizottság azt is, hogy e munka elkészítésére éppen Krenner úr vállalkozik, a ki, a nemzeti muzeum pompás gyűjteményeinek felhasználásával s több külföldi muzeum és

a hazai bányaterületek áttanulmányozása után, ez idő szerint leginkább van hivatva egy ily mű megírására.

Míg ez imént érintett tervezet a magyar korona országainak összes ásványait keretében vonja, az I-ső számú ajánlat tevője „Magyarország és Erdély vasérczeit“, tehát úgyszólván egy ásvány-nemét kívánja tüzetesen megvizsgálni és leírni, a mely azonban kiváló fontossága által mind tudományos, mind közgazdasági szempontból igen is megérdemli, hogy reá különös figyelem fordítsassék. E tárgynak gondos feldolgozását a k. m. Természettudományi Társulat bizonyára már azon okból is igen szívesen venné, mert ez mintegy kiegészítését képezné azon műnek, mely „a vas és legfőbb vegyületei és ötvözei physikai és chemiai tulajdonságainak megvizsgálásával“ foglalkozik, s a melynek befejezése talán már rövid időn várható.

A III-ik számú ajánlkozó a maga körében szintén igen érdekes viszonyok felderítésével és esetleg talán új ásványok felfedezésével is kecsegtet, de a másik két ajánlatnál sokkal szűkebb körű és még speciálisabb irányú; s ezen tekintetből nem is nevezhető oly kiválóan közérdekűnek mint pályázótársai, a mire pedig a bizottság a jelen esetben — midőn kedvező alkalom áll előtte a hazai köztudományosságra sürgetőbben szükséges vagy kevésbé sürgős munkák között tenni meg a választást — különös figyelmet kíván fordítani.

* * *

Mindezek után a bizottság azt ajánlja, hogy bizassék meg Dr. Krenner József, a II-ik számú ajánlat tevője, részletes programja alapján, tervezett munkája elkészítésével. Szerző a kész munka benyújtása alkalmával tiszteletdíjúl a kitűzött 2000 frtra tart igényt, a mely kívánóságát a bizottság igen méltányosnak tartja, mert a tervbe vett munka elkészítője számos hazai bányahelyre teendő utazásokon kívül még több külföldi muzeumot is szándékozik meglátogatni és figyelembe veendő egyszersmind az is, hogy mintegy 1400 rajzjal szándékozik illusztrálni munkáját, melynek szövege a Lewis- és Beczk-féle „Mineralogy of New-York“, című, 1842-ben megjelent művet jóformán el fogja érni, tehát k. b. 50—60 nyomott 4° ivre tehető.

Az I-ső és III-ik számú ajánlat tevőire nézve a bizottság azon véleményben van, hogy ha tervezett munkáikat elkészítik, s azok a tudományos birálatot kiállják, kétségkívül fog reá alkalom nyílani, hogy a dolgozatok ki is adassanak.

AZ ÁLLATTANI BIZOTTSÁG JELENTÉSE
a Semsey-féle 1000 frtos díjra beérkezett
nyílt pályázatokról.

Az 1875-ik évi közgyűlésen kihirdetett állattani nyílt pályázatra — Semsey-díj 1000 frt. — május 31-ikéig, mint a tervezetek beküldése határidejéig négy ajánlat érkezett be, ú. m.:

I. Ajánlko „a hártyaröpliek (*Hymenoptera*) rendjéből a levél- és fadarázások (*Tentredinidae* ac *Siricidae*) Magyarországhban előforduló fajainak magánrajzi leírására.”

II. Ajánlkozás „a Kárpát alatti nagy vízváltató (a Hochwald) ichtyologiai viszonyainak megfigyelésére és megalapítására.”

III. Ajánlkozás „az egyenes röpliek (*orthoptera*) rendjébe tartozó *Thamnotrizon* genus magánrajzának megírására.”

IV. Ajánlkozás a következő című munka elkészítésére: „Alak- és élettani buvárlatok a Végvények (*Protozoa*) köréből.”

*

Ezen ajánlatokat az állattani bizottság június 6-ikán tartott ülésén vette részletes tárgyalás alá.

Bizottsági elnök: Margó Tivadar; bizotts. tagok: Frivaldszky, Dr. Karl, Kriesch és a jegyző.

A tervezetek foglalata sorrendben a következő:

Az I-ső számú ajánlkozó munkája „a magyarországi levél- és fadarázások magánrajza” — éljával azt tűzi ki, hogy azok, a kik e szakmával foglalkozni óhajtanak, benne oly alkalmas kézi könyvvel leljenek, a mely — a különféle munkákban elszórt adatokat is egyesítve — biztos kalauzúl szolgáljon ezen állatok meghatározásában. — A munka három részből állana:

Bevezetésében elemző táblázatban összeállított átnézetét adná a hártyaröplék 16 családjának, életkörülményeik rövid jellemzésével együtt.

Általános részében megismerteti a hártyaröplék rendje két első családjának, a levél- és fadarázásoknak külserveiket, életviszonyaikat, káros voltukat stb., a boncztan kizárásával.

Leíró részében a nemeket és fajokat előbb elemző táblázatban azután bővebb leírásban ismerteti; az új fajokat magyar és latin nyelven írja le; felemlíti a magyarországi lelhelyeket és az egyes fajok földrajzi elterjedésének határát.

A dolgozat terjedelme 15—18 nyomtatott ív s a szükséges rajzokkal is el lenne látva, és másfél év alatt elkészülne.

A II-ik számú ajánlat tevői vállalkoznak „a Kárpát alatti nagy vízváltató

(a Hochwald) ichtyologiai viszonyainak megfigyelésére és megalapítására”, jelesen a haltenyésztés tekintetében oly fontos lazaczféléknek (Salmonoidei) faj, életmód és vonulás szerint való meghatározására s mindezeknek szakszerű leírására. — Ajánlkozók azonban több körülménnyel fogva csak két év múlva foghatnának a munkához, s a legkedvezőbb esetben 4—5 év alatt készíthetnék el.

A III-ik számú ajánlat tevője vállalkozik az egyenesröplék rendjébe tartozó *Thamnotrizon* genus magánrajzának megírására. Az anyaggyűjtéssel már régebben foglalkozik, sőt az előmunkálatokkal már el is készült, úgy hogy tervezetéhez már tetemesebb terjedelmű mutatványokat és rajzokat is mellékelhetett. — A dolgozat elkészítéséhez azonban csak egy év múlva foghatna, s akkor is még hosszabb időre lenne szüksége, hogy a szükséges összehasonlításokat megtegye és a meglévő anyagot új gyűjtések útján kiegészítse.

A IV-ik számú ajánlat tevője a Protozoák tanulmányozásával már hosszabb idő óta foglalkozik, a mely idő alatt sikerült a tudományra nézve több új alakot is felfedeznie és e lények ismeretén nézve fontos alak- és élettani viszonyokat ki-fürkésznie. Vállalkozik mintegy 12—15 nyomtatott ívre terjedő művet írni „alak- és élettani buvárlatok a Végvények (*Protozoa*) köréből” cím alatt, melyben buvárlatainak eredményeit szándékozik összefoglalni, hasonló mellékletekkel ellátva, mint az ajánlkozásához csatolt mutatványok (5 darab igen szépen kidolgozott színezett tábla és 19 tábla első rajzolatokkal).

Tervezett műve három részből állana:

Első része e lények ismeretének jelen állását tárgyalja, beleértve egyszersmind jelen ismereteink történelmi kifejlődésének egybefoglalását és a szakirodalom felsorolását.

Második részében a szerző saját buvárlatainak eredményét adja elő külön fejezetekre osztva.

Harmadik részében a szerző saját vizsgálatai útján megismert, s az eddigi szakirodalomban is már előforduló alakok leírását és végül néhány általa felfedezett alaknak rövid jellegekkel való leírását adja a reájuk vonatkozó szakirodalom pontos felsorolásával s a lelhelyek fizikai viszonyainak részletes megjelölésével.

Mint hogy e parányi lényeknek gyűjteményekben való tanulmányozása lehetetlen, sőt felismerhető alakban való eltartásuk — kevés kivétellel — nyilván soha sem fog sikerülni, alak- és élettani

viszonyaik kipuhatólása pedig gyakran hónapokra terjedő megfeszített munkát igényel, teljesen mellőzve is azt, hogy megfigyelésük jó görcsövön, kitért szemem és türelmen kívül csak hosszabb idő alatt megszereshető gyakorlatosság mellett vezethet sikerre — mindezen körülmények a tudomány ezen ágában sokkal inkább szükségessé, de sőt nélkülözhetetlenné teszik a tárgyalásnak pontos rajzokkal kísérését, mint bármely más rokon szakmában. Ez oknál fogva a mű fontos kiegészítő részét a kellő figyelemmel és pontossággal készített rajzok képeznek — a melyekre nézve a beküldött mutatványok alapos garantiát nyújtanak.

A máris előhaladott munka két év leforgása alatt készülne el.

*

Az ímént elsorolt munkák mind-egyikéről ellehet mondani, hogy létrejöttével hézagot pótolna a hazai tudományos irodalomban, s nincs közöttök egy sem, melynek keresztülvitelét a bizottság hajlandó ne lenne ajánlani. Sőt igen is kívánatosnak tartaná, ha a csak hosszabb idő múlva foganatba vehető munkák szerzői — más kedvező körülmények híján — fenntartanák ajánlataikat azon időre, mikor a nyílt pályázatok ügyrende szerint ismét az állattan kerül sorra, a mi négy év múlva (1879) fog bekövetkezni. Addig is fog talán alkalom nyílani az ajánlkozónak, hogy munkáik érdekében előtanulmányokat tegyenek, s így akkor, annál több kilátással a sikerre, lépjenek a pályázók sorába.

Egyrészt épen ezen időbeli tetemes különbség az, mely a bizottságot — hosszabb megfontolás után is — arra indítja, hogy a rövidebb idő alatt elkészülhető munkákból válaszzson; a melyek különben a maguk nemében csakugyan hézagpótlók és létrejöttök a magyar tudományos irodalomra nyereségnek lesz tekinthető.

*

Mindezek után a bizottság ajánlata a következő:

1. Bizassék meg az I-ső számú ajánlat tevője **M o c s á r y S á n d o r**, magyar nemz. muzeumi őrségéd, részletes programja alapján, tervezett munkájának elkészítésével, oly feltétellel azonban hogy a programjában ígértrajzokat az új fajok rajzaival is egészítse ki. Kész munkájáért a kézirát megbirálása és elfogadása után a bizottság 500 frt. tiszteletdíjat ajánl megállapítani.

2. Bizassék meg a IV-ik számú ajánlat tevője **D r. E n t z G é z a** a kolozsvári tud. egyetem tanára, részletes programja alapján, tervezett művének el-

készítésével. — Szerző a kézirát és a hozzá tartozó rajzok benyújtása és elfogadása után 500 frt. tiszteletdíjra tart igényt, mit a bizottság igen méltányosnak tart, és ajánlja hogy ezen összegből a szerzőnek — nehány eddig még nélkülözött szakmunka beszerzésére — megbízása alkalmával 150 frt. előleg adassék ki. —

A választmány a bizottságok jelentéseit tudomásul veszi és ajánlataikat egyhangúlag elfogadja; elhatározza egyszerűsind, hogy az ásvány- és földtani díjra pályázók közül az I-ső számú ajánlat tevőjét **M a d e r s p a c h L i v i u s** urat, a berzétei vasgyár igazgatóját, szintén megbízta tervezett művének — „Magyarország és Erdély vasérczfehelyei“ leírásának — elkészítésével. Ezzel a megbízással a választmány ugyan túllépte a jelen évre kihirdetett összeget, de mint-hogy egyrészt a készülőfélben levő munkák kinyomatására és a kiadott megbízások tiszteletdíjára félretett összeg az idén még nem fog egészen igénybe vétetni, s így a dolog pénzügyi oldalát illetőleg zavartól nem kell tartania; másrészt pedig mivel ily fontos egy szakmunka készítését nem akarná csupán azon okból a bizonytalan jövőre halasztani, mert költségei az idej nyílt pályázatra szánt összegből ki nem telnek, és egyszerűsind azon meggyőződésből, hogy egy ily hasznos és szükséges mű létrejöttét még áldozatok árán is kötelessége elősegíteni, **M a d e r s p a c h** úr megbízását a választmány egyhangúlag elhatározza.

Elrendeli továbbá a választmány, hogy ímént hozott határozata értelmében a megbízó levelek a megbízottaknak haladéktalanul kiadassanak; megjegyezvén azonban, hogy az előlegek most is kötelezvény mellett lesznek kiadhatók.

Ezek szerint tehát a jelen évi nyílt pályázatok alkalmából a következő négy megbízás határozottat el:

1. **K r e n n e r J ó z s e f** megírja „Magyarország ásványai“ cím alatt a magyar koronához tartozó országok összes ásványainak monographiáját. Tiszteletdíja az országos segélyből 2000 frt.

2. **M a d e r s p a c h L i v i u s** leírja „Magyarország és Erdély vasérczfehelyeit.“ — Tiszteletdíja az országos segélyből 2000 frt.

3. **E n t z G é z a**: „Alak- és élettani tanulmányok a véglények (protozoák) köréből“ című munkát készít. — Tiszteletdíja (**S e m s e y A n d o r** úr adományából) 500 frt.

4. **M o c s á r y S á n d o r** megírja „a magyarországi levél- és fadarázsok“ monographiáját. — Tiszteletdíja (**S e m s e y A n d o r** úr adományából) 500 frt.

(E választmányi ülés többi tárgyairól az augusztusi füzetben adunk tudósítást.)

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.